

อัตลักษณ์อาหารอีสานในเพลงลูกทุ่งอีสาน

ระหว่างพ.ศ.2540-2567

พรชิตา ศิริบาง*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการนำเสนออัตลักษณ์อาหารอีสานในเพลงลูกทุ่งอีสานระหว่าง พ.ศ. 2540-2567 โดยวิเคราะห์จากเนื้อเพลงและมิวสิกวิดีโอที่เผยแพร่บนแพลตฟอร์มยูทูบ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการนำเสนออัตลักษณ์อาหารอีสานมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททาง เศรษฐกิจและสังคม สามารถแบ่งได้เป็นสองช่วงหลัก ช่วงแรก (พ.ศ. 2540-2556) อยู่ในบริบท หลังวิกฤตต้มยำกุ้งที่แรงงานอีสานจำนวนมากอพยพเข้าสู่เมืองหลวง เพลงลูกทุ่งอีสานในช่วงนี้ สะท้อนความโหยหาบ้านเกิด โดยใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ของวิถีชนบทที่เข้าถึงวัตถุดิบได้อย่าง ง่ายดาย ตัดกับภาพในเมืองหลวง ภาพของร้านอาหารอีสานถูกสร้างให้เป็นพื้นที่รวมตัวและ เยียวยาความรู้สึกของแรงงานอพยพ ขณะที่ช่วงที่สอง (พ.ศ. 2557-2567) เป็นยุคที่เพลง “ลูกทุ่งอีสานอินดี้” ได้รับความนิยมและเกิดการผสมผสานระหว่างดนตรีอีสานกับดนตรีสากล เนื้อหาเพลงแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในบ้านเกิดและวัฒนธรรมอีสานอย่างรื่นเริง แตกต่าง จากการนำเสนอที่เน้นความลำบากในช่วงก่อนหน้านี้ อาหารอีสานในมิวสิกวิดีโอถูกนำเสนอใน ลักษณะที่หลากหลายและแปลกใหม่ ทั้งอาหารพื้นถิ่นที่ไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และอาหารที่ ผ่านกระบวนการพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อมาตรฐานใหม่ เช่น การผลิตน้ำปลาไร้แบบพาสเจอร์ไรส์ซึ่งสะอาดและได้รับการยอมรับมากขึ้น อัตลักษณ์อาหารอีสานจึงถูกนำเสนออย่างเป็นพลวัต โดยปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม และกระแสความนิยมทางดนตรีในแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ: อาหารอีสาน, เพลงลูกทุ่งอีสาน, อัตลักษณ์

* สำเร็จการศึกษานิพนธ์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
เมื่อพ.ศ.2568

บทนำ

“อาหาร” เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่สะท้อนความหลากหลายทางสังคมที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนมาโดยตลอด โดยอาหารได้กลายเป็นจุดที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมของชาติต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นสาเหตุให้อาหารจึงกลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ ที่ง่ายที่สุด เพราะถือว่าเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก ดังนั้นอาหารจึงถูกหยิบยกขึ้นมาอยู่ในช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนในหลากหลายประเภท ภาพยนตร์หรือแม้แต่ในบทเพลง โดยช่องทางการสื่อสารเหล่านี้สามารถส่งผลให้เกิดการรับรู้ของผู้คนได้เป็นจำนวนมาก

อาหารในวัฒนธรรมหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตเป็นจำนวนมากคือ “อาหารอีสาน” เพราะสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นและในแต่ละวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ซึ่งเป็นการแสดงผ่านภูมิปัญญาด้านอาหาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกสรรวัตถุดิบและกรรมวิธีการปรุง หรืออาจจะเป็นการแสดงผ่านพื้นที่การปฏิสัมพันธ์ของตัวละคร ไม่เพียงเท่านั้นอาหารอีสานยังสามารถใช้เป็นสัญลักษณ์ในการแทนความหมายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคนอีสาน คุณลักษณะของชาวอีสานหรือภาพเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยช่องทางหนึ่งที่นำเอาอาหารอีสานเข้ามาสื่อสารเพื่อแสดงถึงวิถีชีวิต นั่นคือ “เพลงลูกทุ่งอีสาน” ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวเพลงอีกประเภทหนึ่งที่มีความนิยมเป็นวงกว้าง เนื่องจากเนื้อหาของเพลงนั้นมีความหลากหลายทั้งในเรื่องความรัก ครอบครัว การเข้ามาหาโอกาสในการทำงาน เป็นต้น ส่งผลให้เพลงลูกทุ่งอีสานจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์อาหารอีสานที่สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้เป็นอย่างมากนั่นเอง

บทความนี้จึงได้มีการศึกษาอัตลักษณ์อาหารอีสานผ่านเพลงลูกทุ่งอีสานในปี.ศ. 2540-2567 เพราะเพลงลูกทุ่งอีสานน่าจะเป็นพื้นที่ที่สามารถทำให้เห็นถึงการสร้างสรรค์และประกอบสร้างความเป็นอาหารอีสานได้อย่างชัดเจนที่สุด บทความนี้เสนอว่าการนำเสนออัตลักษณ์อาหารอีสานมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคม สามารถแบ่งได้เป็นสองช่วงหลัก ช่วงแรก (พ.ศ.2540-2556) อยู่ในบริบทหลังวิกฤตต้มยำกุ้งที่แรงงานอีสานจำนวนมากอพยพเข้าสู่เมืองหลวง การนำเสนอภาพอัตลักษณ์อาหารจึงสัมพันธ์กับความรู้สึกโหยหาบ้านเกิด ส่วนช่วงที่สอง (พ.ศ.2557-2567) เป็นช่วงที่ลูกทุ่งอีสานได้ผสมผสานดนตรีสากล การนำเสนอภาพวัฒนธรรมอีสานด้วยความภูมิใจและสนุกสนานแทนที่จะเป็นภาพความยากลำบาก อัตลักษณ์อาหารแปรเปลี่ยนตามไปด้วย โดยเสนออาหารอาหารที่คนทั่วไปไม่ค่อยเคยและอาหารที่เคยถูกดูถูกอย่างปลาไร่ในภาพลักษณ์ใหม่ ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นภาพ

วัฒนธรรมอาหารอีสานที่เริ่มได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากขึ้น อาหารที่แสดงผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานจึงเป็นตัวสะท้อนความเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมวัฒนธรรมนั่นเอง

อัตลักษณ์ของอาหารอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ.2540-2556

ระหว่างปีพ.ศ.2540-2556 นับเป็นช่วงเวลาแห่งการฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2540 และเป็นช่วงที่เกิดอัตลักษณ์เพลงลูกทุ่งอีสานใหม่ เนื่องจากได้มีกลุ่มศิลปินนักร้องหน้าใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ จนเกิดการปรับเปลี่ยนเนื้อหาในบทเพลงให้มีความแตกต่างออกไปจากในช่วงก่อนหน้านี้ โดยเนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่ที่ได้รับการกระแสมายจะเป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของคนต่างจังหวัดที่ต้องจากบ้านนอกมุ่งหน้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อเข้ามาหางานทำและยกฐานะทั้งของตัวเองและที่บ้าน¹ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระแสสะท้อนสภาพสังคมเศรษฐกิจไทยที่กำลังฟื้นตัวและส่งผลให้กรุงเทพฯ รวมถึงปริมณฑลที่เป็นเขตโรงงานอุตสาหกรรมได้กลับมาเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจอีกครั้งส่งผลให้เห็นว่าถึงแม้จะคิดถึงบ้านเพียงใด แต่ในเมืองหลวงกลับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชีวิตพวกเขาเปลี่ยนแปลงชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น²

การสร้างเนื้อหาของบทเพลงที่มีความสำคัญเกี่ยวกับความฝัน ความหวังและความอดทนจึงกลายเป็นเนื้อหาสำคัญของ “เพลงลูกทุ่งอีสาน” ที่ได้สร้างภาพจำของ “ความเป็นชาวอีสาน” ในอีกทางหนึ่ง เพราะเพลงลูกทุ่งอีสานไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อสะท้อนภาพในการทำงานและการใช้ชีวิตภายในเมืองหลวงของแรงงานชาวอีสานเพียงอย่างเดียว เป็นเหตุให้การสื่อสารของเนื้อหาเพลงเหล่านี้ได้ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยมที่มักจะถูกควบคุมโดยนายทุนหรือชนชั้นของผู้ปกครองส่งผลให้การผลิตและการเผยแพร่เพลงลูกทุ่งอีสานจึงยึดติดอยู่กับอุตสาหกรรมค่ายเพลงที่มีขนาดใหญ่เพียงเท่านั้น

การที่ชาวอีสานอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองหลวงหลังการฟื้นฟูของเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2540 จึงกลายเป็นเครื่องมือที่สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่เพราะสื่อ

¹ อธิเดช พระเพชร, จาก ‘รักน้องพร’ สู่ ‘รักแท้ในคืนหลอกลวง’: บ้าน ป่าป่วน และสถาบันเทิง ใน พัฒนาการเพลง ‘ลูกทุ่งไทย’ สู่ ‘สตรีงลูกทุ่ง’ หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง 2540, สืบค้นจาก <https://www.the101.world/thai-country-music-in-2540s/>, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

² อธิเดช พระเพชร, นอนห้องเช่า เช้าเซเว่นฯ เล่นมือถือ: ลูกคอบริโภคในเพลงลูกทุ่งไทยหลังวิกฤตต้มยำกุ้ง 2540, The101.World, สืบค้นจาก <https://www.the101.world/capitalism-in-thai-country-songs-part-2/>, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

เหล่านี้มักถูกส่งต่อด้วยสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ดังนั้น เมื่อมีการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนเป็นจำนวนมากส่งผลให้ระบบทุนนิยมสามารถที่จะสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมให้แก่ผู้บริโภคและสร้างความพึงพอใจจนสามารถที่จะปรับค่านิยมและความคิดให้เข้ากับความต้องการของระบบทุนนิยมได้นั่นเอง

การนำเสนออาหารอีสานผ่านภูมิปัญญาด้านอาหาร (พ.ศ.2540-2556)

ภูมิปัญญาด้านอาหารของชาวอีสานมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคนในภาคอื่นๆ เพราะคนอีสานได้ยึดหลักการบริโภคที่ว่า “กินข้าวเป็นหลัก กินผักเป็นยา กินปลาเป็นอาหาร” ส่งผลให้อาหารหลักของคนอีสานจึงเป็นอาหารที่หาได้ภายในท้องถิ่นและมีการปรุงแต่งที่ไม่ซับซ้อน³ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอาหารอีสานจึงเป็นเครื่องมือในการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของผู้คนในอดีตที่สามารถปรับตัวให้เข้าสิ่งแวดล้อมหรือฤดูกาลได้ โดยภูมิปัญญาเหล่านี้มักจะมีการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่ไปสู่ผู้เยาว์ เปรียบเสมือนเป็นการรักษาแบบแผนของสังคมเพราะอาหารนั้นเป็นเหมือนกับเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยสะท้อนผ่านกระบวนการทางความคิดจากการเลือกสรรวัตถุดิบ ขั้นตอนการปรุงอาหารและรูปแบบของสำรับอาหาร จากการศึกษาอาหารอีสานที่ถูกนำเสนอในเพลงลูกทุ่งอีสาน มีลักษณะการนำเสนอดังนี้

(1) ภูมิปัญญาการเลือกสรรวัตถุดิบ

จากคำกล่าวของชาวอีสานที่ว่า “กินข้าวเป็นหลัก กินผักเป็นยา กินปลาเป็นอาหาร” เป็นการสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการบริโภคของชาวอีสานในชีวิตประจำวันของชาวอีสานว่าในแต่ละมื้อนั้นพวกเขาจะใช้วัตถุดิบใดบ้างในการประกอบอาหารการกิน โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

“กินข้าวเป็นหลัก” โดยคำว่า “ข้าว” หมายถึง “ข้าวเหนียว” ที่ผู้คนทางภาคอีสานรับประทานในชีวิตประจำวันเนื่องจากข้าวเหนียวทานแล้วนั้นจะทำให้ท้องนานกว่าข้าวชนิดอื่นๆ เพราะผู้คนในอดีตมักจะใช้แรงงานในการทำไร่ ทำนา ไม่เพียงเท่านั้น นอกจากจะนำมาบริโภคโดยตรงแล้ว ข้าวเหนียวยังถูกนำมาแปรรูปในรูปแบบอื่นๆ เช่น ข้าวเหนียวหรือข้าวเกรียบ

³ Admin, *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเกษตรพื้นบ้าน: อาหาร, มุลนิธิสุภาพไทย, สืบค้นจาก* <https://www.thaihof.org/> (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

ว่าว ข้าวโหล่งหรือข้าวเหนียวเปียก และข้าวจี๋ รวมถึงนำมาหมักเป็นสุราพื้นบ้าน เช่น อุและสาโท⁴ ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลง “...ปั้นข้าวเหนียวแม่ให้กินกับหมกชวกซ่อนจากบวกฟากทุ่งดง บักอี ปั้นข้าวเหนียวกินกับปั้งปลาแห้งเป็นข้าวแลงป้อนน้องอย่าฮ้องให้...” จากเพลงปั้นข้าวเหนียวของสลา คุณวุฒิ และ “...แม่หักพินน้อยมาอย่าฮ้องไฟ แล้วปั้นข้าวเหนียวปั้นใหญ่ จี๋ไฟให้ลูกได้กิน...” จากเพลงหอมกลิ่นข้าวจี๋ของบุญตา เมืองใหม่

จากเพลงที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าข้าวเหนียวได้กลายเป็นอาหารมื่อสำคัญสำหรับกลุ่มคนชาวอีสาน โดยมักจะนำมารับประทานกับอาหารชนิดอื่นๆ เพื่อให้เกิดรสสัมผัสอื่นๆ ที่ยังสามารถนำข้าวเหนียวมาแปรรูปเป็นอาหารชนิดต่างๆ ได้ เช่น “ข้าวจี๋” ตามเนื้อหาของเพลงที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งข้าวจี๋นั้นกล่าวได้ว่าเป็นอาหารพื้นบ้านทางภาคอีสานมาตั้งแต่อดีตเพราะเป็นอาหารที่สามารถรับประทานแบบเปล่าๆ หรือนำมารับประทานกับแจ่วบองได้ ไม่เพียงเท่านั้นข้าวจี๋ยังเป็นอาหารที่สามารถเก็บได้ทั้งวันจึงเป็นสาเหตุให้ชาวอีสานมักจะทำเก็บไว้เวลาที่ต้องออกเดินทางไกลหรือออกไปทำไร่นา

นอกจากนี้ ข้าวจี๋ได้กลายเป็นหนึ่งในอาหารที่มีความสำคัญทางประเพณีของภาคอีสานเพราะชาวอีสานเชื่อว่าการถวายข้าวจี๋จะได้รับอานิสงส์มากจึงทำให้เกิดการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีสำคัญที่มีชื่อเรียกว่า “ประเพณีบุญข้าวจี๋” หรือ “บุญเดือนสาม”⁵ จากการที่ชาวอีสานได้นิยมรับประทานข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า ทั้งยังมีประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับข้าวเหนียวนั้นส่งผลให้การรับรู้ของผู้คนทั่วไปคิดว่า “ข้าวเหนียว” คืออาหารมื่อสำคัญของชาวอีสาน ไม่เพียงเท่านั้น ข้าวเหนียวที่มีชื่อเสียงอย่าง “ข้าวเหนียวพันธุ์เขี้ยววูง” ที่สามารถนำมารับประทานกับอาหารคาวหรือจะทำเป็นอาหารหวานได้เพาะปลูกมาจากจังหวัดทางภาคอีสานส่งผลให้ภาคอีสานจึงเปรียบเสมือนกับแผ่นดินของข้าวเหนียวจนทำให้กลายเป็นบทเพลงที่ให้นิยามของชาวอีสานหรือแผ่นดินอีสานในสัญลักษณ์ต่างๆ แต่ก็สามารถทำให้เข้าใจได้ว่าสิ่งที่สื่อออกมาเป็นชาวอีสานหรือแผ่นดินอีสาน ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลง “...ที่ไผ่ต่อไผ่เอ็นว่าแผ่นดินอีสาน คือแผ่นดินของคนกินข้าวเหนียวถนอดกระเจียวดอกคูณ ดอกจาน...” จากเพลงมนต์เพลงลูกอีสานของไทย หัวใจศิลป์

⁴ ณัฐชา ตะวันนาโชติ, *ลบบายาคติ “ไผ่ว่าอีสานแล้ง”* สืบค้นจาก *สสารวัฒนธรรม*, tcddcmaterial, สืบค้นจาก <https://www.tcddcmaterial.com/th/article/materials-application/33148>, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

⁵ ผู้จัดการออนไลน์, “ข้าวจี๋” เมนูพื้นบ้าน อาหารซ่อนสัญญาณจาก “สับหรือ”, MGRONLINE สืบค้นจาก <https://mgronline.com/travel/detail/9660000095890>, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

“กินผักเป็นยา” เนื่องจากชาวอีสานนั้นมักจะรับประทานอาหารที่มีตามฤดูกาล ซึ่งไม่ได้มีผลดีเพียงแค่การประหยัดเงินเพราะเป็นอาหารที่มีให้กินในท้องถิ่นตามฤดูกาลเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นการรับประทานเพื่อเป็นยาเพราะต้องการปกป้องร่างกายต่อสิ่งที่อาจทำให้เกิดความผิดปกติหรือแก้ไขความผิดปกติของร่างกาย นอกจากนี้ อาหารอีสานยังเป็นการปรุงอาหารที่มีความง่ายเนื่องจากมีส่วนผสมและเครื่องปรุงไม่กี่ชนิด ซึ่งการรับประทานแบบง่ายๆ ด้วยการปรุงส่วนผสมและเครื่องปรุงที่มีไม่เยอะนั้น ส่งผลให้เกิดการเน้นรสชาติที่มาจากรสชาติเป็นหลักเพราะอาหารอีสานส่วนใหญ่มักจะเน้นรสฉ่ำเผ็ดและเค็มกลมกล่อม ทำให้รสชาติอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจึงมักเกิดจากผักต่างๆ ที่ใส่ลงในจานอาหาร โดยผักเกือบทุกชนิดในเมนูอีสานสามารถสร้างรสชาติให้กับจานอาหารขึ้นมาได้และยังนำมาเป็นวัตถุดิบหลักได้อีกด้วย⁶ ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลง “...ท้องไรท้องนาหญาเขียวขจี หน่อไม้ไผ่ผักตั่วกูดจี ฮอดมือนี่ไผ่สิดใจ...” จากเพลงฝนรินในเมืองหลวงของไผ่ พงศธร และ “...หน่อไม้ไผ่ขี้รูน ตัดอ่อนอ่อนจากกอข้างสระ ผักกะแงงนากับย่านางทั้งปลาแดกนัว...” จากเพลงกินข้าวนาเด้ออ้ายของศิริพร อำไพพงษ์

จากเพลงที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผักที่ชาวอีสานนั้นนำมารับประทาน ไม่ว่าจะเป็นผักสดหรือการนำไปผ่านกรรมวิธีแล้ว ล้วนเป็นผักที่ไม่ได้มีราคาแพงหรือเป็นผักที่มีความหายาก แต่ผักที่ชาวอีสานนำมารับประทานนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องซื้อ แต่ล้วนหาได้ตามธรรมชาติและยังเป็นผักที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลต่างๆ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์และความอิสระในการทำอาหารของชาวอีสาน เพราะผักแต่ละชนิดนั้นล้วนมีรสชาติที่มีความแตกต่างกันออกไป ส่งผลให้อาหารอีสานแต่ละเมนูจำเป็นที่จะต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในด้านรสชาติของผักแต่ละชนิดมาผ่านกรรมวิธีต่างๆ โดยผักที่ชาวอีสานนำมาปรุงอาหารสามารถยกตัวอย่างตามฤดูกาลต่างๆ ได้ดังนี้

ช่วงฤดูฝน กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการเพาะปลูกและดำนาของชาวอีสาน ซึ่งในช่วงฤดูฝนนี้ได้กลายเป็นช่วงที่ทำให้ผืนป่าเริ่มมีความเขียวขจีและตามคันนามีลุ่มน้ำขังส่งผลให้ผักหลายชนิดขึ้นในช่วงฤดูกาลนี้ เช่น ผักกะแงง ผักลีมผัว ผักกูด ผักกาดหญ้า และผักแว่น

ช่วงฤดูหนาว คือ ช่วงเวลาแห่งการเก็บเกี่ยวข้าวที่เคียดหรือเคียวหวานไ่ว่ช่วงฤดูฝนซึ่งนอกจากข้าวแล้วนั้น ยังมีพืชผักอีกหลากหลายชนิดที่เกิดขึ้นมาในช่วงฤดูกาลนี้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นขมิ้น ผือก มั่น ตะลิงปลิง ขี้เหล็ก ผักขี้หูด มะรุม ผักชีลาว ผักเห็ด และผักฮ้วนหมู

⁶ ชรินทร์ จริงจิตร, เฮ็ดกินอย่างคนอีสาน ผักพื้นบ้านซุส ชุกกลิ่น, KRUA.CO, สืบค้นจาก https://krua.co/food_story/issan-local-vegetable, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

ช่วงฤดูร้อน กล่าวได้ว่าเป็นช่วงหน้าแล้งที่ผักตามธรรมชาติหายากกว่าฤดูอื่นๆ จนทำให้ผักที่มีฤทธิ์เย็นนั้นมักได้รับความนิยมมากกว่าผักชนิดอื่นๆ เช่น ผักติ้ว ตำลึง ฟักทะลายโจร ผักหวานป่า และใบบัวบก⁷

“กินปลาเป็นอาหาร” เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของภาคอีสานมีแม่น้ำสายสำคัญหลายสาย ทั้งแม่น้ำโขง แม่น้ำชีและแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้มีปลาน้ำจืดตามธรรมชาติหลายชนิด รวมถึงมีการเพาะเลี้ยงปลาตามพื้นที่ริมแม่น้ำจำนวนมาก โดยปลาที่พบได้ทั่วไป เช่น ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน ปลาตะเพียนและปลาหมอตามในนามักมีลุ่มน้ำขังในช่วงฤดูฝน นอกจากนี้ ชาวอีสานยังคุ้นเคยกับสัตว์ที่พบเห็นได้ทั่วไปตามทุ่งนาและแหล่งน้ำที่ถึงแม้จะเป็นศัตรูพืชของข้าว แต่ก็ยังเป็นแหล่งอาหารที่หาง่ายและนิยมนำไปปรุงอาหาร⁸ ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลง “...น้ำจืดปลาช่อน ปลาชิวชอนดินต้องต้อง เอาสวิงค่อยช้อน...” จากเพลงสัญญาปลาช่อนของเอกพล มนต์ตระการ โดยเนื้อหาเพลงดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางอาหารของชาวอีสานเพราะเนื้อหาของเพลง ทำให้เห็นว่าเมื่อถึงเวลาทำนาที่มีการนำน้ำเข้ามาใส่ในนาเพื่อให้ข้าวเจริญเติบโต ส่งผลให้แหล่งน้ำเหล่านั้นเกิดความแห้งแล้งจนทำให้ปลาในแหล่งน้ำเหล่านั้นได้เข้ามาอยู่ในนา ซึ่งปลาเหล่านั้นมีจำนวนมากจนทำให้ชาวอีสานต่างพากันมาจับปลาเพื่อนำไปประกอบอาหาร เช่น การทำปลาร้า การทำต้มปลา การทำห่อหมก เป็นต้น โดยมักจะใช้เครื่องมือต่างๆ ที่ทำขึ้นมาเองมาดักหรือจับปลานั้นเอง ซึ่งไม่เพียงแสดงอยู่ในเนื้อหาของเพลงเท่านั้น แต่ยังปรากฏอยู่ในมโนลึงค์วิดีโอเพลงต่างๆ ด้วย ดังเช่นภาพที่ 1

⁷ ณัฐชา ตะวันนาโชติ, *สภามายาคติ “ไผ่ว่าอีสานแล้ง” สืบค้นจากเว็บไซต์วิทยุอีสานฉบับอุดมสมบูรณ์*, tcdcmaterial, สืบค้นจาก <https://www.tcdcmaterial.com/th/article/materials-application/33148>, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

⁸ เรื่องเดียวกัน.

ภาพที่ 1: ฉากการจับปลาในเพลง “ฝากเสียงล่ำล่อง” ของศิริพร อำไพพงษ์

ที่มา: YOUTUBE ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

นอกจากการนำปลาชนิดต่างๆ ที่ถือว่าเป็นวัตถุดิบสำคัญในการนำมาประกอบอาหาร แล้วนั้น ชาวอีสานยังสามารถที่จะนำสัตว์ชนิดอื่นๆ ที่มีแหล่งที่อยู่อาศัยตามที่แตกต่างกัน มาประกอบอาหารได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลงจี๋หอยของพี่ สะเดิด

เลาะเลียบตามแคมน้ำ แคมหนอง ก็มีของกินเป็นอาหาร หอยปากก้างนั้นแหละโตการ
มันเป็นโตมารักตกกข้าวในนา มันเป็นโตมารักตกกข้าวในนา จับขึ้นมาใส่กะต้ำเต็ม
หาบ มาชอยกันปราบมากินหอยอ้อปรี๊ แล้วกะยังแถมเป็นของแกล้มอย่างดี

ในช่วงที่มีการระบาดของหอยเชอรี่จนกลายเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรที่มีผลต่อผลผลิตเป็นจำนวนมาก เนื่องจากหอยชนิดนี้ได้กลายมาเป็นศัตรูพืชตัวฉกาจที่มักจะกัดกินต้นข้าวที่เริ่มมีการแตกใบอ่อน ส่งผลให้ในช่วงแรกที่มีการระบาดของหอยชนิดนี้ได้มีการวิธีการกำจัดโดยการรมจับใส่กระสอบและมัดปากกระสอบให้แน่น จากนั้นจึงนำไปตากแดดจนตาย แต่อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ไม่สามารถจะปราบให้หมดสิ้นได้ จนกระทั่งมีผู้ที่ชื่นชอบการดื่มสุราได้ทดลองนำเอาหอยเชอรี่มาต้มจิ้มน้ำปลาเพื่อแกล้มเหล้า และเกิดการร่ำลือของรสชาติจนขยายเป็นวงกว้างไปสู่แม่ค้าร้านส้มตำที่นำมาดัดแปลงเป็น “ตำมั่ว” หรือ “ตำขั่ว” ซึ่งหนึ่งในวัตถุดิบจะมีเนื้อหอยเชอรี่อยู่ในครกเดียวกันได้กลายเป็นอาหารขึ้นเอกของชาวอีสานไปอย่างแพร่หลาย⁹

⁹ ข้าราชการ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น, (18 พฤศจิกายน 2021), *เชื่อหรือไม่ว่าศัตรูพืชอย่างหอยเชอรี่ที่ในสมัยอดีตอาละวาด*. FACEBOOK.

เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าชาวอีสานสามารถที่จะพลิกแพลงวัตถุดิบต่างๆ ได้ ซึ่งถือเป็นการกำจัดศัตรูพืชโดยไม่ต้องใช้ยากำจัดแมลงให้เป็นอันตรายต่อพืชผลจากการนำเอาศัตรูพืชเหล่านั้นมาแปรรูปเป็นอาหารในรูปแบบต่างๆ ทั้งเป็นกับแกล้มเพื่อกินกับเหล้าในช่วงเวลาที่มีการสังสรรค์ หลังเลิกงานของชาวอีสาน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนที่มีความเหนื่อยล้ามาผ่อนคลายกับคนรู้จักหรือเพื่อนสนิทนั่นเอง

จากเพลงดาวมหาลัยของสาวมาด เมกะแดนซ์ “...กินกบ กินอึ่ง กินแย้ แมงจิ้น แมงจิโปม ดักแด่ กินแม่มแต่กุดจีที่อยู่ในกองขี้ควาย อ้อ! กินเข้าไปได้โงะ แหะะ!...” เนื้อหาเพลงดังกล่าว แม้จะเป็นการดูถูกอาหารอีสานที่มีวัตถุดิบมาจากแหล่งอาหารที่อาจจะไม่ค่อยมีความเหมาะสมในการนำมาประกอบอาหาร แต่เนื้อหาของเพลงสามารถทำให้เราเห็นถึงการนำเอาสัตว์ชนิดต่างๆ ที่ไม่จำเป็นต้องหมู ไก่ หรือปลามาประกอบอาหารได้ โดยแมลงที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นอาหารที่มีโปรตีนค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่าชาวอีสานที่นำแมลงเหล่านี้มาแปรรูปไม่เพียงแค่ว่าเพื่อความอร่อยเท่านั้น แต่แมลงเหล่านี้ยังถือว่าเป็นอาหารที่สามารถทำให้มีพลังงานในการทำงานและการซ่อมแซมร่างกายในส่วนต่างๆ จากโปรตีนที่รับมาจากแมลงนั่นเอง

(2) ภูมิปัญญากรรมวิธีการปรุงอาหาร

ชาวอีสานมักจะมีปัญญาคิดค้นเพื่อระบุนิยามอาหารอีสานที่มีความหลากหลายกว่า 25 คำ ทั้งลาบ ก้อย ซอยจู้ ซอยแซ่ ปิ้ง จี่ ย่าง หมก อั่ว ป่น ซุป แจ่ว ดอง ต้ม อ่อม แกง เอาะ อุหลาม หม่า แหนม ส้ม นึ่ง คั่ว และทอด โดยกรรมวิธีเหล่านี้แทบไม่มีกรรมวิธีที่ซับซ้อนและยังมีจุดร่วม คือ ลักษณะที่แห้งหรือซุกซลักเพื่อที่จะสามารถปั้นจิ้มกินกับข้าวเหนียวได้ไม่เปื้อนมือ ทั้งยังต้องห่อใส่ใบตองพกไปกินที่นาได้ถนัด ซึ่งมีรสชาติที่จัดจ้านเนื่องจากการให้รับประทานข้าวได้เยอะขึ้นเพราะการทำนากลางแดดจัดนั้นเป็นงานที่ต้องใช้พลังงานสูง¹⁰

ดังเห็นได้จากเนื้อเพลง

https://www.facebook.com/permalink.php/?story_fbid=4819424841435773&id=184288816575

¹⁰ สลิลลา มหันตเชิดชูวงศ์, *ISAN Creative Cuisine อีสานโคตรแซ่บ นวัตกรรมแซ่บอีหลี วิถีสร้างสรรค์เพื่อปากท้อง*, Creative Thailand, สืบค้นจาก https://www.creativethailand.org/article-read?article_id=33134, (เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).

แม่หักฟันน้อย มาอ้อยดั่งไฟ แล้วปั้นข้าวเหนียวปั้นใหญ่ จีไฟให้ลูกได้กิน แจ่วผักหอม
มาพร้อมหอมโรยหินหิน ปึงเซียตือโม้หอมกลืน ได้กินช้อยมีแสงหลาย ...คิดฮอดยาม
หนาวเคยเฝ้านอนนา แม่เคยหาปลาตุกนา ปึงมาให้ช้อยโตใหญ่ อ่อมบักหอย ส้มปลา
น้อยใส่หัวซิงโค ได้กินแล้วแซ่บถึงใจ ยามไกลบ่ลืมความหลัง

“กลืนข้าวจี” บุญตา เมืองใหม่

ข้าวเปลือกต็ม พร้อมเห็ดขอนแล้วคนให้ทั่ว แกงจากครว้เถียงนาโคกป่ากุง ต่าบักหุ่งใส่
ปูตองและปลาแตกตวง มื้อนี้เพิ่นควงปึงปลาตุกปึงกบลงพุง

“กินข้าวหน้าเต๋อ้าย” ศิริพร อำไพพงษ์

จากเนื้อเพลงที่ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าอาหารอีสานที่กล่าวมาข้างต้นไม่
ว่าจะเป็นการคว่ำ การปึง การจี การตำ เป็นต้น ล้วนเป็นกรรมวิธีการปรุงที่มีความสะดวกและ
รวดเร็ว ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นอาหารอีสานที่มีความเรียบง่าย ไม่ยุ่งยากเพราะชาว
อีสานส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นชาวนาที่จะต้องทำงานแข่งกับเวลาและสภาพภูมิอากาศต่างๆ
ดังนั้น การปรุงอาหารที่มีความสะดวกต่อการรับประทานและความรวดเร็วในการปรุงตามท้อง
ไร่ท้องนาจึงไปสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวอีสานที่มีระยะการทำงานที่จำกัดจนกลายเป็น
เอกลักษณ์ของอาหารอีสานที่มีความเรียบง่ายและรวดเร็วนั่นเอง

การนำเสนออาหารอีสานผ่านพื้นที่แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในบทเพลงและ มิวสิกวิดีโอ (พ.ศ.2540-2556)

ฉากการกินอาหารเป็นฉากหนึ่งในที่เพลงลูกทุ่งอีสานนำมาใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์
ระหว่างตัวละครในหลายๆ บทเพลง ทั้งการกินอาหารในชีวิตประจำวันหรือในการทำงานของ
ชาวอีสาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของเพลงลูกทุ่งอีสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การนำเสนออาหารอีสานผ่านการรับประทานอาหารในชีวิตประจำวัน

ในปีพ.ศ.2550 ที่มีการเกิดขึ้นของเพลงจี๋หอยที่ร้องโดยพี สะเดิดจะมีลักษณะที่
คล้ายคลึงกับเพลงกินข้าวกันนำเต๋อที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ.2552 ที่ร้องโดยศิริพร อำไพพงษ์ ซึ่งเป็น
เพลงที่กล่าวถึงการใช้ชีวิตตามถิ่นที่อยู่อาศัยของตัวเอง ซึ่งจะบอกเล่าเรื่องราวถึงวิถีชีวิตของผู้คน
ที่อาศัยตามหมู่บ้านต่างๆ ของตนเองที่มีการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพราะอยู่กันแบบ

เครือญาติเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจของผู้คนชาวชนบท ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายเพราะเมื่อถึงเวลาสังสรรค์หรือการออกไปทำนาทำไร่ก็ต่างออกไปช่วยพี่น้อง ญาติสนิท มิตรสหายและเมื่อถึงเวลาออกไปหาอาหารมักจะช่วยกันไปเป็นหมู่คณะและมีการแบ่งปันกัน เช่น ในเพลงจี๋หอยที่มีการนำเอาหอยที่หามาได้มาช่วยกันปรุงอาหารและนำมากินเป็นกลุ่มๆ ทั้งยังมีการร้องเพลงเพื่อความสนุกสนาน นอกจากนี้ ยังมีการแสดงให้เห็นการหุงหาอาหารที่เรียบง่ายเป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์และความทรงจำของคนอีสานตามชนบทที่มักจะอาศัยเถียงนาในยามกลางวันและมักจะรับประทานอาหารกลางวันตามเถียงนานั่นเอง

ภาพที่ 2: ฉากเถียงนาในเพลงจี๋หอยของพี สะเติด

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

ภาพที่ 3: ฉากเถียงนาในเพลงกินข้าวกันนำเดื่อของศิริพร อำไพพงษ์

ที่มา: YouTube ช่อง Khun Music Official ORIGINAL

ต่อมาในปีพ.ศ.2551 ได้มีการเกิดขึ้นของเพลงคนบ้านเดียวกันที่ร้องโดยไผ่ พงศธร บทเพลงนี้เป็นเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวผ่านการใช้ชีวิตในเมืองหลวงของผู้คนชาวอีสานที่ต้องเดิน

ทางเข้าเพื่อทำให้ความฝันและความต้องการที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้สำเร็จ โดยบอกเล่าผ่านร้านขายอาหารอีสานด้วยการแสดงให้เห็นอาหารอีสาน เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงเรื่องราวของผู้คนที่มาจากที่แหล่งที่อยู่อาศัยเดียวกัน วัฒนธรรมเดียวกัน และการโยยหาถิ่นกำเนิดเหมือนกัน ซึ่งผู้คนเหล่านี้มักเข้ามาเป็นแรงงานในรูปแบบต่างๆ ทั้งสาวโรงงาน คนขับแท็กซี่ หรือพนักงานรักษาความปลอดภัย ดังนั้น การที่คนเหล่านี้ได้เข้ามารับประทานอาหารอีสานจึงทำให้ร้านแห่งนี้กลายเป็นศูนย์พักพิงทางกายและทางใจของกลุ่มแรงงาน ให้พวกเขามีแรงต่อสู้เพื่อความหวังและความสำเร็จ ทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนความคิดและสร้างความผ่อนคลายจากผู้คนภาคเดียวกันอีกด้วย

ภาพที่ 4. เพลงคนบ้านเดียวกัน (2551) : ไผ่ พงศธร

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

และในปีพ.ศ.2556 การเกิดขึ้นของเพลงหนุ่มบ้านไกลใจฮักจริงที่ร้องโดยไผ่ พงศธร ที่ถึงแม้จะเป็นเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวความรักด้วยการใช้อาหารอีสานเป็นสื่อกลางในการขอความรักหรือการทำความรู้จักกันเพราะทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต่างคนต่างมากับเพื่อน เมื่อได้พบกันจึงเกิดการต้องตาต้องใจกัน เห็นได้จากเนื้อเพลง “...อ้ายนี้สืขอเลี้ยงข้าวสั๊กม้อได้ไหม ลาบก้อยซอยแซ่ แวเดิมฮักเดิมใจ...” หรือ “...สั่งย่างความฮักกับอ่อมผักใส่ฮักที่จริงใจ ไม้ไกลไม้ ไกลร้านลาบอยู่หน้าโรงทอ...”

ภาพที่ 5: เพลงหนุ่มบ้านไกลใจฮักจริง (2556) : ไม้ พงศธร

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

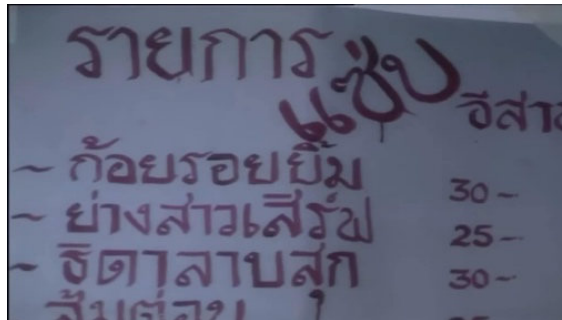
แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเพลงคนบ้านเดียวกันหรือเพลงหนุ่มบ้านไกลใจฮักจริงก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของคนรุ่นใหม่ชาวอีสาน ที่เดินทางเข้ามาในเมืองหลวงเพื่อตอบสนองต่อความคาดหวังของครอบครัว ทำให้พวกเขากลายเป็น “เสาหลัก” ของบ้านเพราะ การทำการเกษตรที่เป็นอาชีพสำคัญของครอบครัวจำเป็นต้องมีการลงทุนนั้น กลับได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ถูกทำให้ห่างไกลจากความเป็นชนบทเข้าสู่ความเป็นเมืองด้วยข้อจำกัดที่สำคัญ เช่น อาชีพการงาน ผลตอบแทน และระดับการศึกษา ดังนั้น การเดินทางเข้ามาในเมืองหลวงจึงเป็นการแสวงหารายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจที่สามารถนำไปเจือจุนครอบครัวและนำไปลงทุนอาชีพของครอบครัวนั่นเอง

จากบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของความเป็นชนบทและความเป็นเมืองที่มีความแตกต่างกันได้เป็นอย่างดีเพราะในบทเพลงที่มีการแสดงภาพของความเป็นชนบทที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับคนในครอบครัว ความสะดวกสบายในการรับประทานอาหารล้วนเป็นสิ่งที่ผู้คนใฝ่ฝันเป็นอย่างมาก รวมถึงชาวอีสานที่ต้องออกไปทำงานเมืองหลวงเนื่องจากพวกเขาได้คุ้นเคยกับวิถีชีวิตเหล่านี้และเคยรับรู้ถึงความรู้สึกเหล่านั้น การสร้างภาพเหล่านี้ลงไปในบทเพลงต่างๆ จึงเปรียบเสมือนกับการให้เห็นถึงข้อดีของถิ่นกำเนิดที่เคยอาศัยอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงนั้น การออกไปหาเงินเพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัวก็ยังมีส่วนสำคัญในการเดินทางจากครอบครัวที่รักเพื่อหาโอกาสใหม่ๆ แม้จะมีความรู้สึกที่เหนื่อยหรือท้อแท้ แต่ชีวิตก็จำเป็นที่จะต้องดิ้นรนและอดทนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม ดังในบทเพลงที่กล่าวถึงชีวิตในเมืองหลวงที่ถึงแม้ชีวิตจะท้อแท้ แต่ก็มีศรัทธาใจที่ดึงดูดผู้คนที่มีวัฒนธรรมเดียวเข้ามาและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

(2) การนำเสนออาหารอีสานผ่านการทำงาน

ในปีพ.ศ.2548 และ 2551 ที่ได้มีการเกิดขึ้นของเพลงธิดาร้านลาบและเพลงคนบ้านเดียวกันที่ร้องโดยไผ่ พงศธร ซึ่งเป็นเพลงที่สะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามาทำงานในเมืองหลวงของชาวอีสานที่ใช้ความรู้ด้านอาหารที่ตนเองมีอยู่แล้วมาใช้ในการสร้างรายได้จากพี่น้องชาวแรงงานอีสานและสร้างศูนย์รวมใจของชาวอีสานที่ต้องการความสนุกสนาน ความผ่อนคลายและความเป็นอีสานของร้านอาหารอีสานที่สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นหนึ่งในสถานที่ที่มีแต่ความสบายใจ โดยทั้ง 2 เพลงนี้ เป็นการใช้ร้านอาหารอีสานให้มีความสนุกสนานและการสร้างสรรค์ของผู้คนหลังเลิกงานได้อย่างเต็มที่เข้ามาอยู่ในมิวสิกวิดีโอเพื่อเป็นการแสดงถึงความสุขเมื่อได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ตนเองเคยอยู่

ภาพที่ 6: รายการอาหารในเพลงธิดาร้านลาบของไผ่ พงศธร

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

ในปีพ.ศ.2549 การเกิดขึ้นของเพลงชายก้อยคอยอ้ายที่ร้องโดยดอกอ้อ พุ่มทองและปีพ.ศ.2556 ที่มีการเกิดขึ้นของเพลงคนหัวใจหล่อที่ร้องโดยเอ้ พงนา อาร์สยามจะมีลักษณะของบทเพลงที่คล้ายคลึงกันเนื่องจากเป็นเพลงที่สะท้อนให้เห็นถึงการขายอาหารอีสานตามจุดต่างๆ ที่มีชาวอีสานที่เข้ามาเป็นแรงงานในเมืองหลวงและรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม ทั้งบริเวณจุดก่อสร้างหรืออยู่แท็กซี่ โดยทั้ง 2 เพลงนี้เป็นการเล่าถึงการพบรักของแม่ค้าที่ขายอาหารอีสานและแรงงานตามอาชีพต่างๆ ซึ่งมักจะมารับประทานอาหารอีสานอยู่เป็นประจำจนเกิดความรู้สึกดีๆ ให้แก่กันและมักจะช่วยกันขายอาหารด้วยกัน

ภาพที่ 7: ฉากการขายอาหารในเพลงชายก้อยคอยอ้ายของดอกอ้อ พุ่มทอง

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

ภาพที่ 8: ฉากการขายอาหารในเพลงคนหัวใจหล่อของเอ้ พงนา อาร์สยาม

ที่มา: YouTube ช่อง RSiamMusic : อาร์สยาม

จากบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางเข้ามาในเมืองหลวงของชาวอีสานที่นำวัฒนธรรมและความรู้ที่ตนเองมีมาปรับใช้ ซึ่งทำให้เกิดการสร้างพื้นที่ของความเป็นอีสานอย่างร้านอาหารและรถเข็นที่ขายอาหารอีสานมากขึ้น เพราะการสร้างพื้นที่เหล่านี้หลักของร้านสามารถที่จะช่วยตอบโจทย์ในเรื่องของความรู้สึกในการเป็นพื้นที่ของคนอีสานเนื่องจากในช่วงนี้ที่มีการเดินทางของชาวอีสานที่เข้ามาทำงาน พวกเขาไม่ได้มีการกระจายของพื้นที่การอยู่อาศัย แต่คนที่เข้ามาทำงานใช้แรงงานจะพยายามอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เพราะมักจะเป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักกันชวนมาทำงานส่งผลให้ร้านอาหารอีสานต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีขึ้นเพื่อให้บริการคนอีสานด้วยตนเอง เนื่องจากเมื่อไปใช้บริการร้านเหล่านี้ได้ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเหมือนกับการได้เจอคนบ้านเดียวกันนั่นเอง

การยกตัวอย่างเพลงลูกทุ่งอีสานที่มีการนำเอาอัตลักษณ์อาหารอีสานเข้ามาไว้ในเพลงในปีพ.ศ.2540-2556 โดยในช่วงเวลาที่ยกตัวอย่างมานั้นสามารถแสดงให้เห็นได้ว่า อัตลักษณ์อาหารอีสานที่ถูกนำเสนอในเพลงลูกทุ่งอีสานไม่มีความเปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลาดังกล่าว

เพราะเพลงเหล่านี้มักจะเป็นการสร้างมุมมองของเพลงใน 2 รูปแบบ คือ การใช้ชีวิตในชนบท และการใช้ชีวิตในเมืองหลวง ซึ่งการเสนอภาพของความเป็นชนบททางภาคอีสานที่มีการนำเอาอัตลักษณ์อาหารอีสานเข้ามา คือ การที่ผู้คนในชนบทสามารถที่คัดสรรวัตถุดิบได้จากธรรมชาติตามท้องไร่ท้องนาหรือตามพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ

ไม่เพียงเท่านั้น เพลงยังนำเสนอภาพถึงความสุขสบายของชนบทอีสานที่ไม่ต้องดิ้นรนหรือต้องใช้เงินเพื่อความสุขสบายเหมือนกับชีวิตในเมืองหลวง ทั้งยังเสนอภาพของครอบครัวที่มักจะมาช่วยกันทำอาหารหรือล้อมวงเพื่อรับประทานอาหารพร้อมหน้าพร้อมตายังได้สะท้อนให้เห็นถึงความอบอุ่นและความสุขของครอบครัวที่ไม่สามารถหาสิ่งใดมาทดแทนได้ ในทางตรงกันข้าม การนำเสนอภาพของชาวอีสานที่เดินทางเข้าไปทำงานในเมืองหลวงมักจะมีการใช้ความเป็นอีสานมาปรับใช้และสร้างรายได้ให้แก่ตนและครอบครัว โดยการเปิดร้านอาหารหรือขายอาหารอีสานตามพื้นที่ต่างๆ ด้วยการใช้รถเข็น ซึ่งการขายอาหารอีสานในลักษณะนี้ได้สร้างภาพจำให้แก่ผู้คนที่อยู่ในเมืองหลวงที่อยากรับประทานอีสานเป็นอย่างมากเพราะร้านขายอาหารอีสานเหล่านี้จะมีราคาถูกและรสชาติที่ถูกลปาก

การนำเสนอภาพร้านอาหารอีสานเหล่านี้ให้กลายเป็นศูนย์รวมของชาวอีสานในหลากหลายอาชีพและช่วงวัย เพื่อสร้างความโหยหาถึงท้องถื่นบ้านเกิดเพราะการที่พวกเขาเหล่านี้ต้องมาใช้บริการร้านอาหารอีสาน ก็เพื่อการรับประทานอาหารที่คุ้นเคยและเคยชินมาตั้งแต่ในวัยเยาว์ ทั้งยังได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้คนจากบ้านเดียวกัน นั่นคือ “บ้านอีสาน” ซึ่งเปรียบเสมือนกับการได้พูดคุยกับคนในครอบครัวและพูดคุยกับผู้คนที่พูดภาษาเดียวกัน การพูดคุยเหล่านี้นอกจากจะได้รับความสบายใจแล้ว ยังได้รับความอบอุ่นที่ได้รับจากญาติพี่น้องที่มีหัวอกเดียวกันและยังคลายความเหนื่อยล้าหรือคลายความโหยหาถิ่นบ้านเกิดอีกด้วย เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าไม่มีพื้นที่ใดดีเท่าบ้านเกิดเราอีกแล้ว

อัตลักษณ์อาหารอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ.2557-2567

ระยะนี้เป็นช่วงเวลาที่เพลงลูกทุ่งอีสานได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นช่วงที่กลุ่มศิลปินชาวอีสานยุคใหม่ได้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะเพลง โดยมีการผสมผสานดนตรีอีสานเข้ากับดนตรีสากลและไม่จำเป็นต้องเข้ามาพึ่งพาค่ายเพลงขนาดใหญ่ แต่สามารถทำผลงานของตัวเองได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและการเข้ามาของ YouTube

ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีช่อง Channel และสร้างรายได้ให้กับตัวเอง¹¹ นอกจากนี้ เนื้อเพลงในยุค “เพลงลูกทุ่งอีสานอินดี้” ส่วนมากมักจะว่าด้วยเรื่องความรักของหนุ่มสาวและวิถีชีวิตตามชนบทของคนอีสานจากเนื้อเพลงที่ค่อนข้างตลกขบขันได้กลายเป็นเล่าวิถีชีวิตด้วยความภูมิใจและสนุกสนาน แม้ในบางครั้งที่บ่งถึงความลำบาก แต่เป็นการเล่าผ่านน้ำเสียงที่เล่นทีจริงเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเพลงลูกทุ่งอีสานยุคใหม่ได้สร้างภาพของ “ความเป็นอีสาน” ที่มีการปรับเปลี่ยนตัวเองอยู่ตลอดเวลาเพราะในอดีตความเป็นอีสานได้มีการถูกกดทับทำให้คนอีสานไม่กล้าสบตากับผู้คนหรือรู้สึกถูกกดขี่ แต่ในปัจจุบันเปรียบได้ว่าความเป็นอีสานได้เหมือนกับคนอีสานที่ได้มีการหันหน้ามาสบตากับโลกแล้วบอกกับตัวเองว่า “ตัวเองไม่ได้ด้อยไปกว่าใคร”¹² ดังนั้น เพลงลูกทุ่งอีสานที่ส่งผ่านลักษณะดังกล่าวด้วยความภาคภูมิใจ โดยอยู่ภายใต้การนำเสนอถึงวัฒนธรรมของบ้านเกิดตัวเองและต้องการแสดงถึงความเป็นอีสานที่ไม่ได้ด้อยค่าไปกว่าใคร ทั้งยังมีอารมณ์ของเพลงที่มีสนุกสนานและซึ้งซา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การนำเสนออาหารอีสานผ่านภูมิปัญญาด้านอาหาร

(1) ภูมิปัญญาการเลือกสรรวัตถุดิบ

จากการแสดงถึงภาพจำที่แสดงถึงความอยู่ง่าย กินง่าย และสามารถที่จะหาวัตถุดิบได้อย่างง่ายดาย มาปรุงเป็นอาหารนั้นยังคงนำมาผลิตซ้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพราะไม่เพียงแต่ทำให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ แต่ยังทำให้เห็นถึงความสุขสบาย ความเรียบง่าย และไม่จำเป็นที่จะต้องอดยากหรือต้องอดมื้อกินมื้อเหมือนกับพื้นที่อื่นๆ ที่จะต้องมีการแข่งขันกันตลอดเวลา ซึ่งสามารถเห็นได้จากเนื้อเพลง ดังนี้ “...มีเนื้อเนียนซอซเพ้นไปประสาฮิตฮอย ลงท่งหาหอยหาเห็ดและหาปลา เพ้นส่อนอยู่บวกเพ้นได้ฮวกมา เขียดกินาแมงดาและกบน้อย...” จากเพลงห่อหมกฮวกไปฝากป่าของลำเพลิน วงศกร และเต๊ะ ตระกูลตอน โดยเพลงนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานในแต่ละวันว่าพวกเขาได้ทำอะไรบ้าง โดยในเนื้อหาของเพลงที่ยกมาคือ การพากันออกไปหาอาหารหรือวัตถุดิบมาเพื่อประกอบอาหารในแต่ละมื้อ ซึ่งออกไปหาตาม

¹¹ ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย, *ลมหายใจหน้าฮ้านหมอลำ (14) จากบ้านนอกสู่เมืองกรุง...เส้นทางเพลงลูกทุ่งอีสานกลายเป็น 'อีสานป๊อป'*, The Isaan Record, สืบค้นจาก <https://theisaanrecord.co/2020/04/10/the-soul-of-molam-14-the-changing-sound-of-popular-isaan-music-2/>, (เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567).

¹² ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย, ฐิตินัน บัญญาภ, “อัตลักษณ์ของเพลงอีสานประยุกต์ในยุคอีสานใหม่,” *วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ.* 9,1 (2562): 14.

พื้นที่ต่างๆ ที่สัตว์เหล่านั้นอาศัยอยู่ ดังที่กล่าวไว้ในเพลงว่า “ออกไปหาอาหารตามทุ่งนาเพื่อหา หอย หาปลาจนได้ทั้งลูกฮอด เขียดทราย แมงดาและกบตัวเล็กๆ” เป็นทำให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ภาคอีสาน เพราะสัตว์ต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นสัตว์ที่มักจะหา รับประทานได้ในช่วงฤดูฝนเพียงเท่านั้นและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก เพื่อที่จะทำให้สัตว์ชนิดต่างๆ ออกมาวางไข่ และมีจำนวนมากพอที่จะนำไปประกอบอาหารได้¹³ เห็นได้จากชื่อเพลง “ห่อหมกฮวกไปฝากป้า” ที่จะต้องใช้ลูกฮอดในปริมาณที่ค่อนข้างเยอะ เพราะไม่เพียงแต่ทำกินภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมีการแบ่งสรรไปให้กับญาติพี่น้องอีกด้วย

การแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของภาคอีสาน ไม่เพียงแต่อยู่ในเพลงห่อหมก ฮวกไปฝากป้าเพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถพบเห็นได้ในหลากหลายเพลง เช่น “...เดิบโตมา ท่ามกลางทุ่งนาป่าดอน เก็บเห็ดตามขอน ชุดกะปวยอยู่ทุ่ง...” จากเพลงหนูบ่มีกั๊กของ น้อยสตางค์ หนังสือเฌอวีเพิลิน จากตัวอย่างของเพลงที่กล่าวมาเป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้จะ เดิบโตท่ามกลางท้องไร่ท้องนาและไม่ได้อยู่ท่ามกลางแสงสีเหมือนกับเมืองหลวง แต่กลับมีความสุขและไม่ลำบากเพราะสามารถที่จะหาอาหารเมื่อใดก็ได้หรือตามพื้นที่ใดก็ได้

ความอุดมสมบูรณ์ไม่เพียงแต่แสดงออกผ่านทางเนื้อเพลงเพียงเท่านั้นเพราะยังสามารถที่จะแสดงออกผ่านทางมิวสิกวิดีโอต่างๆ ที่กลุ่มศิลปินชาวอีสานได้นำเสนออีกด้วย จาก เพลงทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า แม้ภาคอีสานจะไม่ได้มีความเจริญ เทียบเท่ากับเมืองหลวง แต่ก็สามารถนำพาความสุขมาให้กับทุกๆ คน เพราะไม่จำเป็นที่จะต้อง ดิ้นรนหรืออดมื้อกินมื้อเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดก็สามารถที่จะหาอาหารอร่อยๆ ที่สามารถหาวัตถุดิบ ได้จากท้องไร่ท้องนา เพื่อนำมาประกอบอาหารให้กับในครอบครัวได้มีความสุขและสร้าง ปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและผู้คนในหมู่บ้าน ผ่านการออกไปหาอาหารหรือช่วยกัน ประกอบอาหารนั่นเอง ซึ่งเป็นการแสดงออกให้เห็นว่ากลุ่มศิลปินชาวอีสานที่ผลิตผลงานเพลง ออกมาในช่วงนี้ต้องการที่แสดงออกให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินอีสานที่เคยถูก เรียกว่าเป็นแผ่นดินที่แห้งแล้ง ทั้งยังเป็นการตอบโต้ต่อวัตถุดิบต่างๆ ที่หลายคนมองว่าไม่ควรจะ นำมาเป็นอาหาร แต่ชาวอีสานสามารถที่จะพลิกแพลงวัตถุดิบต่างๆ จนกลายเป็นอาหารที่ รับประทานกันแพร่หลาย

¹³ นคร โพธิ์โพธิ์, ‘ห่อหมกฮวกไปฝากป้า’ เมนูจ๊ากซ์ที่พาคิดลึก, KRUA.CO, สืบค้นจาก https://krua.co/food_story/hor-mok-huak-song, (เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567).

ภาพที่ 9: การจับปลาในเพลงอ้ายมันหมอลำของมนต์แคน แก่นคูณ

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

(2) ภูมิปัญญากรรมวิธีการปรุงอาหาร

จากคำบัญชีศัพท์ในการระบุวิธีทำอาหารของชาวอีสานที่กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมาเป็นการแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ของผู้คนในอดีตที่ทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ด้านโภชนาการหรือการทำให้อาหารสามารถที่จะอยู่ได้อย่างยาวนานที่สุด ดังนั้น แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งการใช้ชีวิต อาหารการกิน การแต่งกาย แต่ผู้คนชาวอีสานก็ยังดำเนินชีวิตแบบเดิมโดยเฉพาะในเรื่องของอาหารการกินที่ยังคงไว้ซึ่งกรรมวิธีการปรุงแบบเดิม ซึ่งเห็นได้จากบทเพลงเหล่านี้

ในปีพ.ศ.2567 การเกิดขึ้นของเพลงปลิ้นหมอนนอนฝันที่ร้องโดยดอกอ้อ พุ่มทองได้มีการแสดงให้เห็นถึงอาหารอีสานพื้นบ้านมา 2 ชนิด นั่นคือ ส้มปลาน้อยและอ่อมหอยขม ซึ่งอาหารพื้นบ้านเหล่านี้มีวัตถุดิบที่ผู้คนในหมู่บ้านสามารถหาได้ตามธรรมชาติเพราะเป็นวัตถุดิบที่สามารถแพร่พันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นหอยขมที่จะพบมากในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนพฤษภาคม โดยการออกไปซื้อของหอยขมแต่ละครั้งก็มักมีจำนวนประมาณ 40-50 ตัว และสามารถที่จะพบได้ตามพื้นที่ธรรมชาติ นอกจากเห็นถึงวัตถุดิบที่สามารถหาได้อย่างง่ายดายแล้วนั้น ยังสามารถที่จะเห็นถึงกรรมวิธีการปรุงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานอีกด้วย ดังเช่น ส้มปลาน้อยที่กล่าวได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการถนอมอาหารของชาวอีสานได้เป็นอย่างดีนั่นเอง

ภาพที่ 10: ส้มปลาน้อยในเพลงปลิ้นหมอนนอนฝันของดอกอ้อ พุ่มทอง

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

ต่อมาในปีพ.ศ.2567 การเกิดขึ้นของเพลงอายกินคองน้องลาบจั่วที่ร้องโดยเบิร์ด ปทุมราช และสแน็ก อัจฉริยะ จากเนื้อเพลง “...เคยวาดฝันมีงานแต่งให้ลงตัว แต่มื้อนี้ได้มาลาบจั่วในงานแต่งอาย...” แสดงให้เห็นว่าการทำอาหารอย่างการทำ “ลาบจั่ว” สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในวาระโอกาสพิเศษของชาวอีสานเป็นอย่างมากเพราะในสมัยก่อน “ลาบ” ถือเป็น “อาหารเลี้ยงแขก” ที่มักจะได้รับประทานกันเฉพาะในเทศกาลสำคัญหรือโอกาสพิเศษอย่างงานบุญ งานมงคลสมรส งานศพ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการลั้หมู วัว หรือควาย ทั้งยังเป็นอาหารที่เจ้าภาพจะนิยมจัดให้มืออย่างไม่สามารถขาดได้เลยเนื่องจากถือเป็นธรรมเนียม การให้เกียรติและขอบคุณแขกผู้มาร่วมด้วยช่วยงาน ซึ่งการทำลาบจั่วในเทศกาลสำคัญยังคงถือเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นกันอยู่ทั่วไป¹⁴

นอกจากการลั้หมูเพื่อทำลาบจั่วแล้วนั้น ยังมีการนำวัวในส่วนต่างๆ เพื่อนำไปทำอาหารชนิดอื่นๆ เช่น ซอยจู้ โดยคำว่า “ซอยจู้” นั้นมีความหมายมาจาก “ซอย” ที่แปลว่า หั่น กับ “จู้” ที่แปลว่าจิ้ม ซึ่งเป็นการสะท้อนรูปแบบการรับประทานซอยจู้ได้เป็นอย่างดีเพราะการจะรับประทานซอยจูนั้นจำเป็นที่จะต้องแกล่เนื้อวัวสดๆ รวมถึงเครื่องในวัวอย่างตับ สับไบนาง ขอบกระดังให้เป็นชิ้นที่พอดีค่านั้นจึงนำไปจิ้มกับแจ่วขมที่ใส่เครื่องปรุงแบบอีสานไว้อย่างดี และรับประทานแบบสดๆ โดยไม่ต้องผ่านการปรุงให้สุก¹⁵ เห็นได้จากในเพลงลูกอีสานแท้ ดังนี้

¹⁴ MICHELIN Guide Thailand, *ถอดรหัสความอร่อยของลาบ ของดีของดีแห่งภาคอีสาน*, MICHELIN Guide, สืบค้นจาก <https://guide.michelin.com/th/th/article/features/what-is-larb-the-unsung-hero-of-thailand-s-isan-cuisine>, (เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567).

¹⁵ “ซอยจู้” ไม่ใช่แค่อาหารแต่เป็นตัวตนของคนอีสานทั่วประเทศ, inn LIFESTYLE, สืบค้นจาก https://www.innnews.co.th/lifestyle/news_576056/, (เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567).

ภาพที่ 11. การทำซอยจู้ในเพลงลูกทุ่งอีสานแท้ของOWEN Feat. BEARING,
MANP, แร่พอีสาน

ที่มา: YouTubeช่อง OWEN

โดยในปัจจุบัน “ลาบ” ได้กลายเป็นเมนูที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งมักจะมีประจำอยู่ในร้านอาหารอีสานทั่วไปและหลายๆ ร้าน ในบางร้านถึงกับมีการยกให้เมนู “ลาบ” กลายเป็นงานที่ตัวเองเชี่ยวชาญมากที่สุด จนกลายเป็นเหตุผลที่มีการบ่งบอกถึงตำรับที่มาของตัวเอง เช่น ลาบยโส ลาบขอนแก่น ลาบอุดร เพื่อบอกถึงแหล่งที่มาของพ่อค้าแม่ขาย รวมถึงรสชาติที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของทางร้านอีกด้วย¹⁶ นอกจากนี้ “ซอยจู้” ยังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในสื่อสังคมออนไลน์จากการรีวิวของเหล่าคนดังในช่องทางต่างๆ จนกลายเป็นกระแสที่มีคนสนใจและอยากลองไปรับประทานเป็นจำนวนมาก และทำให้เกิดช่องทางการค้าขายอาหารเป็นจำนวนมาก

การนำเสนออาหารอีสานผ่านพื้นที่แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในบทเพลงและ
มิวสิกวิดีโอ (พ.ศ.2557-2567)

การนำเสนออาหารอีสานเป็นการนำเสนอความเป็นตัวเองในรูปแบบหนึ่งที่เพลงลูกทุ่งอีสานนำมาใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในหลายๆ บทเพลง ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอผ่านการรับประทานอาหารในชีวิตประจำวันหรือการทำงานของชาวอีสาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของเพลงลูกทุ่งอีสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹⁶ MICHELIN Guide Thailand, *ถอดรหัสความอร่อยของลาบ ของเด็ดของดีแห่งภาคอีสาน*, MICHELIN Guide, สืบค้นจาก <https://guide.michelin.com/th/th/article/features/what-is-larb-the-unsung-hero-of-thailand-s-isan-cuisine>, (เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567).

(1) การนำเสนออาหารอีสานผ่านการรับประทานอาหารในชีวิตประจำวัน

ในปี 2561 การเกิดขึ้นของเพลงห่อหมกฮวกไปฝากบ่าที่ร้องโดยลำเพลิน วงศกร Feat. เต๊ะ ตระกูลตอ จากเนื้อเพลง “...มีเนื้อเนียนข่อย ประมาณหกโมงแลง เพ็นเฮ็ดแนวกิน แลง หอมหื่นๆ กลิ่นตำตัง มีตำบักหุ่ง หมกฮวก และกึ่งห่าง...” ที่กล่าวไว้ว่า “วันนี้ในช่วง ประมาณหกโมงเย็นที่บ้านได้ทำอาหารเย็นมีทั้งส้มตำ ห่อหมกลูกอ๊อด และกึ่งห่าง” เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อถึงเวลาอาหารเย็นของแต่ละบ้าน แม่หรือคนในครอบครัวจะเริ่มช่วยกัน ทำอาหารเย็นจากวัตถุดิบที่ได้มาจากคนในครอบครัวที่ออกไปหาอาหารมา โดยในเพลงนี้ได้มีการกล่าวถึงการออกไปหาอาหารในช่วงต้นของเพลงตามประเพณีของชาวอีสาน ไม่ว่าจะเป็นใน ท้องนา คลองบึง หรือตามพื้นที่ต่างๆ ที่สัตว์ในแต่ละชนิดอาศัยอยู่ เมื่อมีประกอบสำหรับอาหาร เย็นเสร็จแล้วนั้นก็จะมีการนำเอาอาหารนั้นไปแบ่งปันกับญาติพี่น้องหรือบ้านใกล้เคียงที่ คั่นเคย ตามเนื้อเพลงที่ว่า “...เหิงอยากลิห่อง อยากสิให้ เพ็นบอกข่อยอิฟ่าวไป ...ห่อหมกฮวก เอาไปฝากบ่า บ่าไปนา เลยห้อยไว้หน้าฮั่ว...” ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจของชาว อีสานและแสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่มักจะช่วยเหลือหรือแบ่งปันกัน โดย ไม่จำเป็นที่จะใช้เงินหรือของมาแลกเปลี่ยนกันนั่นเอง

จากการกล่าวถึงวัฒนธรรมการกินของชาวอีสานที่กล่าวถึงในเพลงข้างต้น ยังสามารถ เห็นได้ในเพลงกลับบ้านเฮาที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ.2564 ที่ร้องโดยเอกรวิ ธีระพันธ์ จากเนื้อเพลงที่ว่า “...วงประชุมคือพาข้าว พร้อมครอบครัว...” เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับอาหาร ของชาวอีสานในแต่ละวันได้เป็นอย่างดีเพราะคำว่า “พาข้าว” คือ สำหรับอาหารที่ถูกประกอบ ขึ้นจากวัตถุดิบพื้นบ้านและปรุงด้วยภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาแบบรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเปรียบเสมือนกับ วัฒนธรรมการกินที่ดีของชาวอีสาน เพราะไม่ว่าใครในครอบครัวจะแยกกันไปปฏิบัติหน้าที่อะไร ก็ตาม แต่ก็จะมีกันไปหาวัตถุดิบมารวมกันและภายหลังจากการปรุงแล้วก็จะนำมาจัดในพาข้าว เพื่อให้ทุกคนได้มารับประทานอาหารร่วมกันจนกลายเป็นการพัฒนาสายสัมพันธ์ของครอบครัว ที่เติบโตขึ้นกลางวงอาหารนั่นเอง¹⁷

¹⁷ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน), เป็กพาขวัญชาวอีสาน, ใน ISAN Gastronomy : อาหารอีสาน วัฒนธรรมย่านน้ำลายที่เต็มไปด้วยเอกลักษณ์, (กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน), 2564), 10.

ภาพที่ 12: การรับประทานอาหารในเพลงกลับบ้านเฮาของเอกรวี ชีระพันธ์

ที่มา: YouTube ช่อง ฮักแพงเรคคอร์ด

จากเนื้อหาของเพลงทอหมกฮวกไปฝากป้าและเพลงกลับบ้านเฮาที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการกินของชาวอีสานและการแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจของชาวอีสานที่เป็นสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีของครอบครัวและคนในชุมชนผ่านวัฒนธรรม ซึ่งทำให้เห็นถึงการทำเพลงหรือแนวเพลงของกลุ่มศิลปินหน้าใหม่ของชาวอีสานที่ต้องการส่งต่อวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอีสานที่ผู้คนในภาคอื่นๆ อาจจะไม่เคยได้รับรู้หรือเคยสัมผัสอย่างใกล้ชิดมาก่อน การที่พวกเขาเหล่านี้ได้เผยวัฒนธรรมของตนไว้ในบทเพลงก็เปรียบเสมือนกับการบอกเล่าเรื่องราวให้กับผู้คนที่ฟังเพลงหรือดูมิวสิกวิดีโอได้คุ้นเคยกับวัฒนธรรมของตนและสร้างความทรงจำใหม่ๆ ในกับพวกเขาเหล่านั้นนั่นเอง

ในปีพ.ศ.2563 การเกิดขึ้นของเพลงอำยมั่นหมอลำที่ร้องโดยมนต์แคน แก่นคูณ แม้จะเป็นที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงเกี่ยวกับอัตลักษณ์อาหารอีสาน แต่ในมิวสิกวิดีโอของเพลงกลับได้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับอาหารอีสานได้เป็นอย่างดี ทั้งการคัดสรรวัตถุดิบที่มีการพาพวกพ้องออกไปหาอาหารตามคลองและบึง ด้วยการใช้อุปกรณ์ที่เคยกันตั้งแต่ในสมัยอดีตและยังคงใช้กันมาปัจจุบัน รวมถึงฉากการรับประทานอาหารที่ยกตัวอย่างไว้นี้ก็เป็นการแสดงถึงการรับประทานอาหารแบบดั้งเดิมของชาวอีสานที่ไม่มีการเข้ามาของวัฒนธรรมอื่นๆ เหมือนกับการตอบโต้ที่บ่งบอกมาจากเนื้อเพลงว่าเขาภูมิใจในวัฒนธรรมอีสานเป็นอย่างมากเพราะเป็นวัฒนธรรมที่พวกเขาคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

ภาพที่ 13: การรับประทานอาหารในเพลงอ้ายมันหมอลำของมนต์แคน แก่นคูณ

ที่มา: YouTube ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

ต่อมาในปีพ.ศ.2564 ในเพลงอีสานแอ้ยที่ร้องโดยปรีชา ปัดภัย และเกมส์ จุลโหฬาร จากเนื้อเพลง “...ปิ่นข้าวน้อยบายเกลื่อใส่มือเจ้าน้ำตาไหล มีตาเปิดตาไ่กินเสียเด้อลูกหล่า ได้กบมาโตนึ่งสองพร้าวตัดปั้งให้เจ้า...” เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอาหารการกินของลูกหลานชาวอีสานที่จะต้องกินอาหารที่มีรสชาติอ่อน เพราะอาหารอีสานส่วนใหญ่มีรสชาติที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่มีความเค็มมาจากน้ำปลาร้า ความเผ็ดมาจากพริกสดและพริกแห้งที่ใช้ในปริมาณที่ค่อนข้างมาก ส่งผลให้อาหารอีสานในหลายๆ ชนิดไม่สามารถที่ให้เด็กเลืกรับประทานได้นั่นเอง โดยเนื้อเพลงที่ยกมาข้างต้น ปรีชา ปัดภัยได้มีการอธิบายไว้ถึงเหตุผลที่มีการแต่งท่อนดังกล่าวไว้ดังนี้

หลายคนถามวลีที่ว่า เป็นหยังได้กบมาโตนึ่งสองพร้าวตัดปั้งให้เจ้า ทำไมต้องตัดขาปั้ง มันมีหลายคำหลายประโยคในเพลงนี้ที่ผมใช้เพื่อทำให้เรานึกถึงความยากแค้นในสมัยเราเป็นเด็กกว่าที่พ่อแม่จะเลี้ยงมาให้โต ผมเชื่อว่าลูกอีสานหลายคนก็เคยผ่านชีวิตแบบนี้มา ให้นึกภาพตามนะครึบบหนึ่งตัวที่จะกินได้ทั้งครอบครัวพ่อแม่ แล้วก็ลูกเล็กๆ เมนูที่จะทำได้คือตำเป็นน้ำพริก ภาษาพื้นบ้านเรียกว่าต้มปน ต้มใส่น้ำปลาร้า แล้วนำมาตำเป็นน้ำพริกใส่น้ำเยอะๆ เพื่อให้พอกินคนในเรือน แต่ด้วยความที่มีลูกเล็กอยู่ก็จำเป็นต้องตัดส่วนที่อร่อยที่สุดก็คือขาใหญ่เพื่อปิ้งป้อนให้ลูกกิน เนื่องจากเด็กกินเผ็ดไม่ได้แล้วส่วนตัวกับก็ตำน้ำพริก ปน กินระหว่างพ่อแม่กับลูกที่โตแล้ว ในท่อนนี้ทำให้เราระลึกถึงความรักของพ่อแม่ที่เสียสละเพื่อลูกได้เสมอลูกต้องได้กินส่วนที่อร่อยที่สุด และในเพลงก็บอกว่าถึงเราจะยากจนก็ยังทำมาหากินตามประสาหมอดกทอดที่บรรพบุรุษทิ้งไว้ให้¹⁸

¹⁸ ปรีชา ปัดภัย.

และในปีพ.ศ.2567 การเกิดขึ้นของเพลงลูกทุ่งอีสานแท้ที่ร้องโดย OWEN, BEARING, MANP และแร็ปอีสาน จากเนื้อเพลง “...แม่นปู่จ้กกันอะเ็นมากินข้าว ฮักแพงกันไว้เบ็งแยงกันคนบ้านเฮา ตกแลลงมา ชุมนุมชวนกันกินเหล้า...” เป็นการสะท้อนถึงการรับประทานอาหารในแต่ละมื้อของชาวอีสานที่มักจะมีการเชิญชวนทั้งคนที่รู้จักหรือไม่รู้จักมารับประทานอาหารด้วยจนกลายเป็นคำติดหูที่หลายคนคุ้นเคย นั่นคือ “มากินข้าวกันนำเด้อ” กล่าวได้ว่าการชวนมารับประทานอาหารของชาวอีสานเปรียบเสมือนกับการทักทายอย่างชาวอีสานนั่นเอง ไม่เพียงเท่านั้นเนื้อเพลงบอกว่าเมื่อถึงตอนเย็นจะชวนกันล้อมวงดื่มสุราเพื่อเป็นการคลายความกดดันและระบายความเครียดจากปัญหาชีวิตและการทำงาน ทั้งยังเป็นการดื่มเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของชาวอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้ยกวิถีชีวิตชาวอีสานที่สอดคล้องกับอาหารการกินของชาวอีสานในชีวิตประจำวันมาเพื่อแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวอีสานที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงแสดงใหม่

ภาพที่ 14: เพลงลูกทุ่งอีสานแท้ของOWEN Feat. BEARING, MANP และแร็ปอีสาน

ที่มา: YouTube ช่อง OWEN

(2) การนำเสนออาหารอีสานผ่านการทำงาน

เพลงแช่บ้อฮีลใจของไมค์ ภิรมย์พร, ลำเพลิน วงศกร, ข้าวทิพย์ ธิดาดิน, ลำไย ไหทองคำ และแซ็ค ชุมแพ เป็นเพลงประกอบละครเรื่องสูตรรักแช่บ้อฮีล ซึ่งเป็นเรื่องราวของการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ของโรงงานผลิตน้ำปลาร้า ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากคู่แข่งและการระบาดของไวรัสโควิด-19 จากเรื่องราวของละครดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับและการชื่นชอบอาหารอีสานของผู้คนที่มากขึ้น จนเกิดเป็นโรงงานผลิตน้ำปลาร้าที่มีความสะอาดและถูกหลักอนามัยเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการทำอาหารอีสาน ทั้งยังส่งไปในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วยเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความทันสมัยของอาหารอีสานนั่นเอง

ภาพที่ 15 : เพลงแชบิทีลีของไมค์ ภิรมย์พร , ลำเพลิน วงศกร,
 , ข้าวทิพย์ ธิดาดินลำไย ไททองคำ และ,แซ็ค ชุมแพ

ที่มา: YOUTUBE ช่อง GRAMMY GOLD OFFICIAL

จากที่กล่าวไปข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของอาหารอีสานในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะ “น้ำปลาร้า” ที่เคยถูกด้อยค่าว่าเป็นของไม่สะอาดจนหลายคนไม่กล้าที่จะรับประทาน แต่เมื่อมีการทำให้สะอาดและถูกต้องตามสุขอนามัย ก็ทำให้น้ำปลาร้ากลายเป็นหนึ่งในวัตถุดิบที่สามารถนำไปปรุงอาหารได้หลากหลายเมนู โดยไม่ได้จำกัดเพียงอาหารอีสานเท่านั้น นอกจากนี้ จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ส่งผลให้น้ำปลาร้าเกิดความนิยม คือ การที่เปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ออกจากไหปลาร้าสู่บรรจุภัณฑ์แบบขวดใสเนื่องจากผู้ผลิตหลายคนมองว่าพฤติกรรมของผู้บริโภคได้เปลี่ยนไปแล้ว

การทำน้ำปลาร้าช่วยลดตอบสนองความต้องการของผู้คนในยุคปัจจุบันที่ต้องการความสะดวกและรวดเร็วที่สามารถพร้อมทานได้ตลอดเวลา แต่เดิมจากการที่ต้องเจาะตลาดกลุ่มพ่อค้าคนกลางด้วยการบรรจุน้ำปลาร้าใส่ปี๊บขาย ได้เริ่มแปรเปลี่ยนและขยายสู่การต่อยอดเป็นน้ำปลาร้าพาสเจอร์ไรส์ที่บรรจุขวดขายตามร้านเซเว่นอีเลฟเว่น ร้านขายของชำ รวมถึงยังมีการส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้านและประเทศแถบยุโรปด้วย โดยในปัจจุบันตลาดน้ำปลาร้ามีมูลค่ากว่า 10,000 ล้านบาท¹⁹ จากกิจกรรมทางการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อสร้างกระแสรับรู้ในวงกว้างนั่นเอง

กล่าวได้ว่า ช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านของแนวเพลงลูกทุ่งอีสานในปีพ.ศ.2557 จนถึงปัจจุบัน ที่จากเดิมมักจะมีเนื้อหาที่พูดถึงความอดทนและต้องดิ้นรนในเมืองหลวง หรือการต้อง

¹⁹ พริภาภรณ์ วิฑูรต์น, *สงครามน้ำปลาร้า! สินค้าบ้านๆ ที่มีมูลค่าตลาด 10,000 ล้าน*, กรุงเทพฯธุรกิจ, สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/business/1079364>, (เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2567).

ออกเดินทางจากบ้านมาไกลเพื่อความสุขสบายครอบครัวและญาติพี่น้องที่อยู่ด้านหลัง ได้กลายมาเป็นเพลงลูกทุ่งอีสานแบบใหม่หรือที่รู้จักกันว่า “เพลงลูกทุ่งอีสานอินดี้” ที่มีเนื้อหาของความเป็นอีสานและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนของตัวเอง ทั้งยังต้องการนำเสนออีสานในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อสร้างภาพจำแบบใหม่ให้กับผู้คนทั่วไป ซึ่งการสร้างเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งอีสานแบบใหม่นี้ส่งผลให้เพลงลูกทุ่งอีสานเกิดความนิยมไปในวงกว้างมากขึ้นกว่าในยุคสมัยก่อนหน้า เพราะไม่ได้จำกัดอยู่แค่แรงงานชาวอีสานหรือแค่ผู้ที่ชื่นชอบเพลงลูกทุ่งเพียงเท่านั้น แต่ยังเกิดความนิยมไปยังวัยรุ่นยุคใหม่ในหลายๆ พื้นที่จนกลายเป็นกระแสฟีเวอร์หรือที่เรียกว่า “อีสานฟีเวอร์”

โดยการสร้างสรรค์เพลงลูกทุ่งอีสานที่มีรูปแบบใหม่ๆ จนกลายเป็นความนิยมที่พูดถึงกันในหลากหลายพื้นที่เป็นผลมาจากหลากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคมที่มีการพัฒนาขึ้นเป็นอย่างมากจากในอดีต ซึ่งเกิดจากผู้คนเริ่มมีความรู้ ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่น่าสนใจและน่าตื่นเต้น เพราะพวกเขาสามารถที่จะเข้าถึงความเจริญในด้านต่างๆ เหมือนกับที่เมืองหลวง ทั้งสัญญาณอินเทอร์เน็ตหรือเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการเจริญเติบโตของ “ยุคดิจิทัล” การเข้าถึงสื่อดิจิทัลเหล่านี้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้นได้แรงบันดาลใจและสร้างอาชีพหลากหลายอย่างแก่ผู้คนในทุกพื้นที่ พวกเขาสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วด้วยทุนที่ตัวเองมีและไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยทุนจากบริษัทในเมืองหลวงโดยเฉพาะการผลิตผลงานเพลง ดังนั้น เมื่อพวกเขาสามารถสร้างสรรค์ผลงานเพลงได้ทุกที่ทุกเวลาและไม่จำเป็นต้องทำเพลงเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในเมืองหลวงทำให้พวกเขาสามารถที่จะถ่ายทอดความเป็นตัวเองและวิถีชีวิตที่ตนเองเคยดำรงอยู่มา ไม่ว่าจะเป็นภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อหรือแม้แต่อาหารการกินนั่นเอง

สรุป

บทความนี้ได้ศึกษาอัตลักษณ์อาหารอีสานผ่านเพลงลูกทุ่งอีสานผ่านวิถีโอโยทูบตั้งแต่ พ.ศ.2540 ถึงพ.ศ.2567 พบว่าความเปลี่ยนแปลงการนำเสนออัตลักษณ์อาหารผ่านเพลงนั้นแบ่งเป็นสองช่วงใหญ่ ช่วงแรกเป็นช่วงระหว่างพ.ศ.2540-2556 ส่วนช่วงที่สองเป็นช่วงระหว่างพ.ศ.2557-2567 สำหรับช่วงแรกระหว่างพ.ศ.2540-2556 นั้นเป็นช่วงเวลาที่มีการเกิดขึ้นของวิกฤตเศรษฐกิจที่เรียกว่า “วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง” ที่ส่งผลกระทบอย่างมากในวงกว้างและเมื่อมีการคลี่คลายของสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้แรงงาน จากภาคต่างๆ โดยเฉพาะแรงงานจากภาคอีสานได้เดินทางกลับเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ อีกครั้ง ซึ่งถึงแม้พวกเขาจะเห็นว่า

สภาพสังคมในกรุงเทพฯ จะตึ้นน้อยกว่าถิ่นบ้านเกิดของตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามสภาพเศรษฐกิจและโอกาสทางเศรษฐกิจย่อมดีมากกว่า ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนตัวของแรงงานชาวอีสานเป็นจำนวนมาก

จากบริบทดังกล่าวที่เกิดขึ้นส่งผลให้ค่ายเพลงต่างๆ ที่มีอยู่จำกัด เลือกใช้ความรู้สึกโหยหาถิ่นกำเนิดหรือการอยู่รวมกลุ่มกันของกลุ่มคนที่มาจากพื้นที่เดียวกันมาสร้างบทเพลงหรือที่เรียกว่า “เพลงลูกทุ่งอีสาน” ที่นอกจากจะใช้ในการสร้างความบันเทิงแล้วนั้น ยังใช้ขึ้นเพื่อบรรเทาความรู้สึกของผู้คนเหล่านั้นและได้รับความนิยมจากกลุ่มคนเหล่านี้เป็นจำนวนมาก โดยเพลงลูกทุ่งอีสานในช่วงเวลานี้จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันนั้น นั่นคือ การแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างถิ่นบ้านเกิดและเมืองหลวง เช่น การนำเสนอ “อัตลักษณ์อาหารอีสาน” ที่อยู่ในถิ่นบ้านเกิดว่ามีความสะดวกและง่ายต่อการหาวัตถุดิบมาเพื่อปรุงอาหาร เพราะผู้คนในภาคอีสานมักจะนำผักหรือสัตว์ต่างๆ ที่มีหาได้ตามฤดูกาลมาปรุงอาหารและรับประทานหรือสังสรรค์กับครอบครัวหรือคนรู้จักที่มักจะเป็นภาพที่เห็นกันเป็นประจำ

แต่ในทางกลับกันแรงงานชาวอีสานที่อยู่ในเมืองหลวงก็มักจะมีร้านอาหารอีสานที่ชาวอีสานนำเอาความรู้ที่ตนเองมีมาประกอบอาชีพและเปิดร้านอาหารในเมืองหลวง ซึ่งร้านเหล่านี้กลายเป็นศูนย์รวมของแรงงานชาวอีสานที่เดินทางเข้ามาในเมืองหลวงและมาพักอาศัย รวมถึงบอกเล่าเรื่องราวในแต่ละวันของตนเองเพื่อคลายความเหงาและคลายความคิดถึงบ้านเกิดนั่นเอง

สำหรับช่วงที่สอง คือระหว่างปีพ.ศ.2557-2567 เป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาของการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีเป็นอย่างมากส่งผลให้ในช่วงเวลานี้มีผู้ที่ได้รับการศึกษาตามขั้นพื้นฐานเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาก่อนหน้านี้ส่งผลให้เมื่อผู้คนมากมายได้รับการศึกษาสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสะดวกมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคมที่มีความเจริญมากขึ้น รวมไปถึงการได้เห็นวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีความหลากหลาย เช่น วัฒนธรรมต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามาในประเทศมากขึ้นผ่านรูปแบบสื่อบันเทิงต่างๆ ไม่เพียงเท่านั้น การพัฒนาของระบบเทคโนโลยีที่สามารถทำให้ผู้คนทุกช่วงวัยสามารถที่จะเข้าถึงได้อย่างสะดวกและง่ายต่อการเรียนรู้ส่งผลให้สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นหนึ่งที่ทำให้หลายๆ สิ่งที่เคยถูกจำกัดอยู่แค่ผู้ประกอบการที่มีทุนขนาดใหญ่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ผู้คนต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงการผลิตได้เป็นจำนวนมาก เห็นได้จากการผลิตเพลงลูกทุ่งอีสานที่จากเดิมมีเพียงไม่กี่ค่ายเท่านั้น แต่เมื่อมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีส่งผลให้กลุ่มวัยรุ่นยุคใหม่ที่ชื่นชอบในการร้องเพลงหรือการสร้างสรรคผลงานเพลง ได้มีโอกาสในการสร้างเพลงของตนเอง

ลงช่องทางสื่อที่มีความหลากหลายมากขึ้นได้อย่างง่ายดาย และได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากผู้คนในสังคม เพราะไม่ใช่เพียงแค่กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันเท่านั้น แต่ยังกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ

รูปแบบของเพลงลูกทุ่งอีสานในช่วงหลังจะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปในระดับหนึ่ง นั่นคือ ความภาคภูมิใจในการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองที่ เช่น การนำเสนอ “อัตลักษณ์อาหารอีสาน” ที่มีความแปลกใหม่มากขึ้นเพราะอาจจะมีคนนำเอาอาหารที่ผู้คนที่รู้จักอาหารอีสานไม่เคยรับประทานหรือเคยเห็นเข้ามาใส่ในบทเพลงและสร้างการสื่อความหมายในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การนำอาหารชนิดนี้ไปฝากญาติพี่น้องหรือการนำเอาอาหารชนิดนี้เข้ามาอยู่ในบรรยากาศงานแต่ง ไม่เพียงเท่านั้น แต่ยังมีคนเสนอในรูปแบบของการที่ไม่ว่าเราจะหันไปหาวัฒนธรรมอื่นๆ หรืออาหารประเภทอื่นๆ แต่สุดท้ายเราก็จะกลับมาหาวัฒนธรรมแบบเดิมๆ ที่ตนเองคุ้นเคย โดยเฉพาะกับอาหารที่เราชื่นชอบเป็นอย่างมาก รวมถึงการเสนอภาพที่ทำให้อาหารอีสานที่เคยโดนดูถูกดูแคลนว่าเป็นอาหารที่ไม่สะอาดกลับมาเป็นอาหารที่มีการถูกต้องตามหลักอนามัยและสามารถสร้างรายได้ที่มหาศาลได้ เช่น การสร้างสินค้าอย่างน้ำปลาร้าพาสเจอร์ไรส์

รายการอ้างอิง

หลักฐานชั้นต้น

ดอกอ้อ ทุ่งทอง. เพลงชายก้อยคอยอ้าย GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=oT57x9_Tk2A.

ดอกอ้อ ทุ่งทอง. เพลงปลิ้นหมอนนอนฝัน. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=eSqaRroPA4M>.

น้องสตางค์ หนัคดีเอ็มวีเพลิน. เพลงหนูบ่มีกั๊กแซลมอน. หนัคดี เอ็มวีเพลิน. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=mD2_JBJ0BSk.

บุญตา เมืองใหม่. เพลงหอมกลิ่นข้าวจี. Sure Entertainment. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=62o07HqDPxs>.

เบิร์ล ปทุมราช, สแน็ก อัจฉริย์ เพลงอ้ายกิดองน้องลาบจัว. เบิร์ล ปทุมราช. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=-OK--KaSPcl>.

ปรีชา ปัตถัย, เกมส์ จุลโหฬาร. เพลงอีสานเอ๋ย. SERNG MUSIC OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=9V0IQFAVurE>.

ไผ่ พงศธร. เพลงคนบ้านเดียวกัน. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=ww-G-kM9pUs>.

ไผ่ พงศธร. เพลงธิดาร้านลาบ. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=qg6yX4BxS6o>.

ไผ่ พงศธร. เพลงฝนรินในเมืองหลวง. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=eTV0PZN88mg>.

ไผ่ พงศธร. เพลงหนุ่มบ้านไกลใจอีกจริง. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=BLC8WQkDeHQ>.

พี สะเดิด. เพลงจี๋หอย. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=Jd4Hd-HFgls>.

มนต์แคน แก่นคูณ. เพลงอ้ายมันหมอลำ. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=maVlvPirKTU>.

ไมค์ ภิรมย์พร, ลำเพลิน วงศกร, ข้าวทิพย์ ธิดาดิน, ลำไย ไหทองคำ, แซ็ค ชุมแพ. เพลงแซ่บอีหลี.
GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=MMDl7PzLjFk>.

ลำเพลิน วงศกร, เต้ ตระกูลตอ. เพลงห่อหมกฮวกไปฝากป้า. ลำเพลิน วงศกร OFFICIAL.
สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=L-rhGB5x8qQ>.

ศิริพร อำไพพงษ์. เพลงกินข้าวน้ำเต้าอ้าย. Khun Music Official ORIGINAL. สืบค้นจาก
https://www.youtube.com/watch?v=nP4_DHKwIOA.

ศิริพร อำไพพงษ์. เพลงฝากเสียงลำล่อง. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=0J4KNzVerGg>.

สลา คุณวุฒิ. เพลงบ้านข้าวเหนียว. cherdsak wongbhijittra. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=lelZFedfpzw>.

สาวมาด เมกะแดนซ์. เพลงดาวมหาลัย. Topline Digital Network. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=yv78GkZZqeM..>

ไหมไทย หัวใจศิลป์. เพลงมนต์เพลงลูกอีสาน. Guardian Studio. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=nqzXXgZsN6Q>.

เอกพล มนต์ตระการ. เพลงสัญญาปลาซ่อน. GRAMMY GOLD OFFICIAL. สืบค้นจาก

https://www.youtube.com/watch?v=fKo_MwlaPLY.

เอกรวิ ธีระพันธ์. เพลงกลับบ้านเฮา. ฮักแพงเร่คคอร์ด. สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=YsiFA2yvwI0>.

เอกรวิ ธีระพันธ์, หญิง อาริยา. เพลงคืนเมื่อ. ฮักแพงเร่คคอร์ด. สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=SlmFnJTMzJw>.

เอ๋ พงนา อาร์สยาม. เพลงคนหัวใจหล่น. RsiamMusic : อาร์สยาม. สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=XxVPPNDLYxQ>.

OWEN, BEARING, MANP, แร่พ้ออีสาน. เพลงลูกทุ่งอีสานแท้. OWEN. สืบค้นจาก

https://www.youtube.com/watch?v=d_m1R27SPqc.

หนังสือและบทความ

ชาติชาย มุกสง. รัฐ โภชนาการใหม่กับการเปลี่ยนแปลงวิถีการกินในสังคมไทยพ.ศ.2482-2517.

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2556.

ธนภัทร พริยโยธินกุล. วัฒนธรรมอาหารในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์

ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

ภูริณัฐร์ โชติวรรณ. กะเทยโรงงาน: ชีวิตและตัวตนข้ามเพศของแรงงานอพยพจากภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). เป็กพาขวัญชาวอีสาน. ใน *ISAN*

Gastronomy : อาหารอีสาน วัฒนธรรมย่านน้ำลายที่เต็มไปด้วยเอกลักษณ์, หน้า 10. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน), 2564.

อาสา คำภา. “การเมืองวัฒนธรรมอุดมการณ์ชาติพันธุ์ไทย”: ความเป็นไทยที่ (เคย) กดทับ

“อาหารเจ๊ก” “อาหารลาว”. วารสารศิลปศาสตร์ 21, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564): 464-466.

เว็บไซต์

ข่าวเกษตร สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น. เชื้อหรือไม่ว่าศัตรูพืช
อย่างหอยเชอร์รี่ที่ในสมัยอดีต อาละวาด. สืบค้นจาก FACEBOOK.
https://www.facebook.com/permalink.php/?story_fbid=4819424841435773&id=1842888165756137. เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2021.

“ซอยจู้” ไม่ใช่แค่อาหารแต่เป็นตัวตนของคนอีสานทั่วประเทศ. inn LIFESTYLE. สืบค้นจาก
https://www.innnews.co.th/lifestyle/news_576056/. เข้าถึงเมื่อวันที่ 27
สิงหาคม 2567.

ชรินทร์ จรุงจิตร. เอ็ดกินอย่างคนอีสาน ผักพื้นบ้านชูรส ชุกลิ้น. KRUA.CO. สืบค้นจาก
https://krua.co/food_story/issan-local-vegetable. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20
กรกฎาคม 2567.

ณัฐชา ตะวันนาโชติ. ลบมายาคติ “ไผ่ว่าอีสานแล้ง” สิจงแขนเพินไปสำรวจวัตถุดิบอีสานฉบับ
อุดมสมบูรณ์. Tcdcmaterial. สืบค้นจาก <https://www.tcdcmaterial.com/th/article/materials-application/33148>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2567.

นคร โพธิ์โพโรจน์. ‘ห่อหมกฮวกไปฝากป้า’ เมนูจ๊ากจี้ที่พาคิดลึก. KRUA.CO. สืบค้นจาก
https://krua.co/food_story/hor-mok-huak-song. เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม
2567.

ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย. ม่วนก๊ับ EP.1 – เพลงอีสานอินดี้ร้อยล้านวิว เนื้อเพลงเก่าฮอตอียังแน่น.
The101.World. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/happy-isan-ep-1/>.
เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567.

ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย. ลมหายใจหน้าฮ้านหมอลำ (14) จากบ้านนอกสู่เมืองกรุง...เส้นทางเพลง
ลูกทุ่งอีสานกลายเป็น ‘อีสานป๊อป’. The Isaan Record. สืบค้นจาก
<https://theisaanrecord.co/2020/04/10/the-soul-of-molam-14-the-changing-sound-of-popular-isaan-music-2/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567.

ผู้จัดการออนไลน์. “ข้าวจี” เมนูพื้นบ้าน อาหารซ่อนสัญญาณจาก “สัปเหร่อ”. MGRONLINE.
สืบค้นจาก <https://mgronline.com/travel/detail/9660000095890>. เข้าถึงเมื่อ
วันที่ 20 กรกฎาคม 2567.

- พิราภรณ์ วิทุรัตน์. สงครามน้ำปลาร้า! สินค้าบ้านๆ ที่มีมูลค่าตลาด 10,000 ล้านบาท. กรุงเทพธุรกิจ. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/business/1079364>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2567.
- สลิลลา มหันต์เชิดชูวงศ์. ISAN Creative Cuisine อีสานโคตรแซ่บ นวัตกรรมแซ่บอีหลี วิธีสร้างสรรค์เพื่อปากท้อง. Creative Thailand. สืบค้นจาก https://www.creativethailand.org/article-read?article_id=33134. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2567.
- อรุณวดี รัตนธาริ. ล้อมวงกิน 'พาแลง' สำหรับสานสัมพันธ์ฝั่งอีสาน. KRUA.CO. สืบค้นจาก https://krua.co/food_story/palang-isaan-dining. เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567.
- อิทธิเดช พระเพชร. จาก 'รักน้องพร' สู่ 'รักแท้ในคืนหลอกลวง': บ้าน ป่าปูน และสถานบันเทิง ในพัฒนาการเพลง 'ลูกทุ่งไทย' สู่ 'สตริงลูกทุ่ง' หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง 2540. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/thai-country-music-in-2540s/>. เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567.
- อิทธิเดช พระเพชร. นอนห้องเช่า เข้าเซเว่นฯ เล่นมือถือ: ลูกคอบริโภคในเพลงลูกทุ่งไทยหลัง วิกฤตต้มยำกุ้ง 2540. The101.World. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/capitalism-in-thai-country-songs-part-2/>. เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567).
- เฮือนคำนาง. 'ปิ่นโตในพางาย' พางาย คือ สำหรับมือเช้า หากคนต่างถิ่นได้ร่วมพางาย. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/KumNangLanLian/posts/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2020.
- Admin. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเกษตรพื้นบ้าน: อาหาร, มลนิธิสุขภาพไทย. สืบค้นจาก [HTTPS://WWW.THAIHOF.ORG/](https://www.thaihof.org/). เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2567.
- ISAN MUSIC NEVER DIE วิวัฒนาการเพื่ออยู่รอดของคนตรีอีสาน. CREATIVE ECONOMY AGENCY. สืบค้นจาก <https://www.cea.or.th/en/single-statistic/isan-music-never-die>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2567.
- MICHELIN Guide Thailand. ถอดรหัสความอร่อยของลาบ ของเด็ดของดีแห่งภาคอีสาน. MICHELIN Guide. สืบค้นจาก <https://guide.michelin.com/th/th/article/features/what-is-larb-the-unsung-hero-of-thailand-s-isan-cuisine>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567.